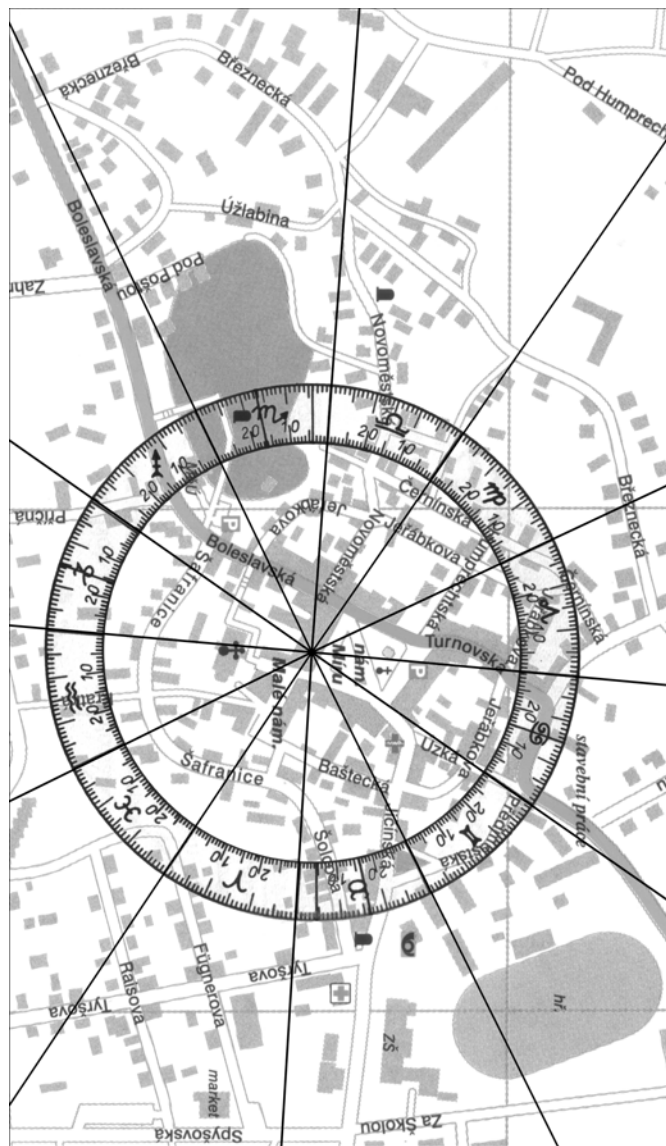

Místika gotické povídky

Mgr. Arnošt ŠTĚDRÝ

Humprecht, kníže Sobotský, měl jednoho syna a jednu dceru; ta, překrásná osmnáctiletá panna slula Šafránka. Syn Boleslav, o tři roky mladší, byl nehezky a neduživý mladík povahy ne zrovna slibné; přesto byl miláčkem svého otce, který nikdy neprojevil nejmenší známku lásky s Šafránce. . .

č.5

SPLAV!

SOBOTECKÝ PRAVIDELNÝ LEHCE AVANTGARDNÍ VĚSTNÍK

Slova vyňatá z vyňatých

fejeton Ing. Jana SMOLKY

Všichni ta slova známe. V čase se jim říkalo různě – vyjmenovaná, vybraná, vyňatá, ale učili jsme se je všichni. Některé čtenářky Splav!u – a možná, že i někteří čtenáři – je jistě dnes vyučují. Ale učí se žáci opravdu všechna vyjmenovaná slova?

Že jsem se jako dítě nedozvěděl, co je babyka, je snad možné přičíst učitelce češtiny. Některá slova jsou ale doposud dětem zatajována. Například pyj. Ten bude ústředním tématem tohoto článku.

Zvykli jsme si na to, že některá slova se prostě před dětmi neříkají. Bývají zařazována do kategorie neslušných až sprostých, a tak se o nich prostě dítka nedozví. Přitom jde i o vyslovené exaktní a spisovné termíny, které v sobě nenesou sebemenší nádech vulgárnosti. Když před dětmi mluvíme o těchto částech těla, najednou začínáme okolo slov kroužit. Vypadávají z nás nejrůznější slovíčka. Bimbásek, lulánek, camprlík, pipinka, kačenka. . . Jako by snad byla nějak víc slušná než anatomický termín. Jaký je pak rozdíl – z jazykového hlediska, pochopitelně – mezi okem, uchem a penisem? Tělní orgán je tělní orgán a nemůže za to, že na slova popisující jeho účel byla z nějakého důvodu uvalena klatba.

Když se zamyslíme nad tím, která slova jsou v klatbě, nezjistíme žádnou novinku – největší tanečky se konají okolo slov týkajících se vyměšování a kopulace, tedy činností, které jsou v naší kultuře považovány za špinavé a tabu. A přitom jde o činnosti, které, s prominutím, provádíme všichni, často, a některé z nich dokonce i rádi.

Víme, že každé zamlčování vede k tomu, že nevyřčené slovo se vrátí zpět v jiné podobě. Kdybychom zbavili všechna ta rektálně-genitální slova nádechu zakázaného a zařadili je vedle jiných běžných, nestanou se jejich vulgární varianty šeptaným tajemstvím, které je pak s gustem reprodukováno. Anebo možná stanou – absolutně tomu patrně zabránit nelze. Ale hrot vzteku mezi rodiči a učiteli na jedné straně a dětmi na straně druhé by se rozhodně ulomil. . .

Pro cestu na výlet jste před rokem dostali ve Splav!u Vagina monology. Letos čtete o pyjích. Pokud vám to do sebe zapadá, považujte to spíš za shodu okolností než za programový záměr. A přece je tu něco společného. Nevidíme důvod, proč by některá témata měla být zametána pod koberec s tím, že se o nich zkrátka nemluví. Zametá-li se pod koberec příliš dlouho, špína a odpadky se pod ním nejprve vyboulí, a pak vyhrážnou ven. A to přece nechceme. . . Nedopusťme cenzuru. V učebnicích by měla zkrátka být všechna vyjmenovaná slova, včetně pyje. Bez ohledu na význam.

Slunce, seno, kariéra

úvodník Josefa ŠLERKY

Nepatřím k milovníkům Ludvíka Vaculíka. Přesto mám rád jeden jeho fejeton, který před lety vyšel v Lidových novinách. Píše v něm, jak je venku krásně, jak miluje léto a jak úžasně krátké jsou ženské sukně. S vilností starce vytváří erotický obraz, za který by se žádný vitalista nemusel stydět, Šrámk nevyjímaje. Když už je čtenář zcela okouzlen či popuzen, uzavírá se text poslední větou: „Jsem proti zavedení instituce senátu.“ Na toto půvabné dílko jsem si vzpomněl v noci, když jsem přemýšlel nad tím, jak reagovat na včerejší „úhel pohledu“ z pera Mgr. Jana Bílka. Článek se snaží vyzvat redakci Splav!u k tomu, aby vytvořila cosi jako manifest, který by nabídl alternativu jeho projektu. V této souvislosti upomíná Bílek na loňský Splav!, kde byl jeho návrh přetištěn.

Ústředním bodem je utkvělá idea Mgr. Bílka o tom, že by se festival měl začlenit do struktury kariérního řádu pro české učitelstvo. To v praxi znamená asi tolik – festival prostě zrušit, zničit, zdevastovat, a to nejen v jeho současné podobě, ale především v jeho tradici a duchu. Znamenalo by to přistoupit na diktát formy i obsahu posuzovaných pomocí kritérií, která jsou festivalu vnější – akreditace, školení, prováděcí předpisy. Možná to vše přivede do Sobotky nějakého státníka, aby se tu nechal vyfotit na důkaz plnění ministerského plánu, ale to je asi tak vše.

Celý tento proces povede k unifikaci a přísné hierarchizaci programu. Budeme totiž rozlišovat ne na základě kvality, ale na základě toho, zda program festivalu vyhovuje podmínkám pro potvrzení akreditace či nikoli. V článku zmiňované festivaly jako je Jiráskův Hronov či jiné, například Wolkerův Prostějov, jsou právě počiny, které směřují k co největší rozmanitosti žánrů a forem. Realizace takového návrhu by byla vpravdě okamžikem, kdy bychom měli co do činění s akcí, kterou nelze krýt zavedenou značkou. Mohlo by se to jmenovat spíše školicí centrum pro učitele v Sobotce.

Celkově je tato koncepce zcela bezohledná k zbytku účastníků, kteří sem nejezdí pro pětistovku k platu. Nejhorší je však fakt, že tento plán zničí i ducha samotného Fráni Šrámk, kterého Mgr. Jan Bílek sám loni pomáhal vyvolávat. Právě toho ducha, který v sobě spojuje buřiče s lyrickým srdcem a lyričnost s buřičským mládím. Kariérní festival by si nezasloužil nic jiného než výkřik: „Zhyň otroku, zhyň pse!“

Splav! je jen jednou z mnoha aktivit, které se na tomto festivalu vyskytují. Vedle nás jsou tu knihovnice, učitelky a učitelé, budoucí pedagogové, bohemisti, recitátoři a sami Sobotečáci. Jsme

Redakce:

Martin ČERMÁK, Ondřej ČERNOŠ, Hubert HESOUN, Tomáš HORYNA, Jan CHROMÝ, Jiří JANUŠKA, Radim KUČERA, Michaela OTTEROVÁ, Jan ROLNÍK, Filip SMO-LÍK, Jan SMOLKA, Blanka SOBOTKOVÁ, Josef ŠLERKA, Zuzana ŠTEFKOVÁ, Arnošt ŠTĚDRÝ, Veronika TUPÁ

Splav! vychází za přispění těchto institucí: Studentská rada Studentského fondu FFUK a nadace Vize 97 Dagmar a Václava Havlových.

Sazba byla provedena programem T_EX.

Kam zítra?

Jídelníček

Snídaně: drůbeží párek, hořčice, rohlík, čaj se sirupem

Polévka: hovězí vývar s játrovými knedlíčky a nudlemi, ovocný nápoj

Oběd: kuře jako kung-pao, kari rýže

Večeře: vepřový řízek smažený, brambor m.m., okurkový salát, čaj

Program

9.00 Sál spořitelny: Čtenář a produkce smyslu, Mgr. Hynek Zykmund

11.00 Sál spořitelny: Prezentace 20. svazku Knihovničky Českého ráje, Jan Dvořák: Stříbrný vítr – kniha a film

13.30 Městské divadlo: Šumný Český ráj, setkání s režisérem Radovanem Lipusem

16.30 Šolcův statek: Vernisáž výstavy Michaila Ščigola Tristan a Isolda

19.30 Sál spořitelny: Večer pedagogických a filosofických fakult

21.30 Zahrada Šrámkova domu: Diskusní klub, diskuse nepovinná

.....
premiéra filmu Terminátor 3. Izraelci zničili základy kontroverzní mešity v Nazaretu. Vachoušek do Marseille, Slončík do Drnovic, Vidlička možná do Anderlechtu. Ministr zemědělství nezamítl zatopení Nových Heřminovů. Indiáni se dočkali svého pomníku padlých u Little Big Horn. Zmizel Emil Klimpl z Pardubic. Gayové v Curychu se mohou ženit. Padělané zboží má sloužit dětem. Dvě třetiny Britů nevěří svému premiérovi. Novým ředitelem 2. ZŠ v Jičíně bude Milan Smolík. Posádka Columbie byla upozorněna na náraz izolační pěny do křídla. WNBA: Seattle – Charlotte: 83:71 (Vodičková 15 bodů). O Babičky je ve Francii zájem. V Číně se objevil tajemný opičí muž. Jih Číny sužují povodně. Při čínštině pracuje mozek víc než při angličtině.

Zaslechnuto v hospodě

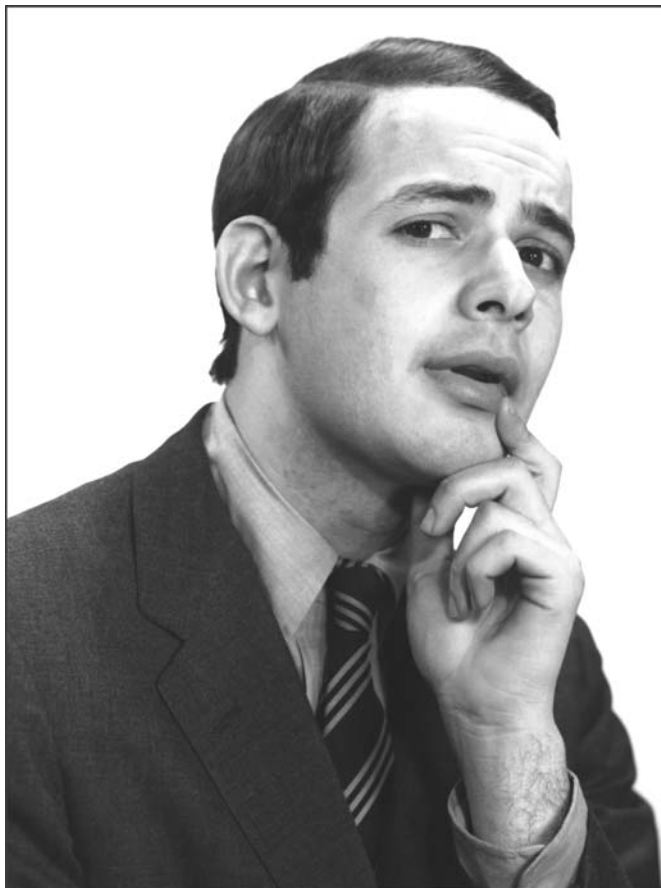
na vlastní uši Josefa ŠLERKY

Pondělní přednáška Dr. Heczkové, která se mimo jiné opírala i o psychoanalytická východiska, zřejmě hluboce zapůsobila na lektora Šlupku Svěráka. Ten včera před uzavírací dobou v naší literární nálevně byl natolik zmaten genderem posluchačů a pravděpodobně i gendrem svým, že pravil: „Začínám si právě feminikat!“ Šlupkovi gratulujeme k novému, politicky korektnímu výrazu.

Reklama

neplacená inzerce

Bůrovna? Pošta? Jára Pospíšil??

Neuvažovali jste i vy
o návštěvě **Literární nálevny?**

Naleznete ji na zahradě Šrámkova domu.
Otevřeno je od 19.30 do 2.00 hodin.

Zahrada Šrámkova domu!

Události dne

zprávy Ing. Jana SMOLKY

Ženu z Litovle opařila vroucí voda z čerpadla. Stávka ve Volkswagenu skončila. Pohotovost v Rychnově nad Kněžnou má nové sídlo. Ministr Dostál zahájil tažení proti Františku Kinskému. Konala se

Kam dnes?

Jídelníček

Snídaně: paštika, máslo, sýr, rohlík, ovocný čaj

Oběd: balíček na váš výlet

Večeře: bramborové knedlíky plněné uzeným masem, zelí

Program

Během dne výlety účastníků festivalu

15.00 Městské divadlo: Filmový klub: Hodiny, režie: Stephen Daldry, 2002, hrají: Meryl Streep, Nicole Kidman, Julianne Moore

15.00 Zahrada Šrámkova domu: Diskusní klub

19.30 Sál spořitelny: François Villon: Všechno jen do putyk a ženským, účinkuje Viola Praha

22.00 Městské divadlo: Filmový klub: Kdo se bojí Virginie Woolfové

.....

na festivalu mládí a poesie, festivalu milovníků literatury a (nejen) mluveného slova. Jenže o tom všem jsme už ve Splav!u psali před dvěma lety v kolektivním textu *Mým národům*. No nic. Venku je krásně. Léto je blahoslavené. Sukně krátké. A zbytek víte.

Není každý den posvícení

recenze Mgr. Arnošta ŠTĚDRÉHO

Ano, včerejší přednáška Mgr. Petra Šrámkova se příliš nepovedla. Přesněji řečeno, nepovedla se takřka vůbec. Přednášející přijel pozdě vinou zácpy (dopravní), přednášel na jiné téma, než bylo uvedeno v programu, přednášku operativně krátil o příklady, což transformovalo její text kamsi na hranici srozumitelnosti a celkový dojem bohužel nevyšel ani projev samotného přednášejícího před řidnoucím sálem. Celkově celý podnik působil dojmem špatně oprášeného textu ze dna šuplíku zapomenutého psacího stolu.

Velký díl viny na vzniklé situaci spočívá tentokrát i na bedrech Splav!u. Během příprav vznikly tři varianty možných témat, z nichž jedna se dostala na plakát, druhá k Mgr. Šrámkovi a poslední se dodnes prohání kyberprostorem Internetu. Naposledy byla spatřena poblíž velkých routerů Cisco Českého Telecomu. Redakce učinila nutná opatření vedoucí k jejímu odchytu, takže není důvod k panice. Pokud by přece jen došlo k situaci hroící obětmi na životech, budete včas informováni na stránkách Splav!u a prostřednictvím požárních sirén. Evakuační zavazadla mějte připravená na svých ubikacích, plynové masky a balíčky s jídlem si vyzvedněte u snídaně.

Mgr. Šrámek se ve své přednášce zabýval osobností literárního a divadelního kritika, divadelníka a režiséra Jana Grossmana, s jehož dílem jsme se mohli dříve seznamovat pouze sporadicky prostřednictvím samizdatového vydání *Analýz* v České expedici a po revoluci pak díky aktivitě Divadelního ústavu v sedmisvazkovém vydání textů o divadle a dále pak v revidovaném vydání *Analýz* Českého spisovatele. Přesto však Grossmanova kritická činnost není dodnes zcela zmapována.

přednášel na jiné téma, než bylo uvedeno v programu

Klíčovým pojmem, na němž Grossman staví své úvahy, je krize. Etymologický základ tohoto slova vychází z řeckého *kritein* (překonání), které je zároveň i kořenem slova kritika. Krize a kritika jsou tedy rodné sestry. Krize je východiskem kritiky. Do krize se autor dostává, dosáhne-li vrcholu své tvůrčí metody a přemýšlí, kudy dál. Zda se vrátit, a tak se stát pro kritika nezajímavým, nebo se vydat do neprobádaného území na druhé straně vstříc dalším krizím. Tvůrčí život je pro Grossmana životem v permanentní krizi.

Pro Grossmana je též příznačná opozice Holan – Seifert (případně jiní lyričtí autoři), podle které strukturuje dílo, období, či dokonce pouhou jednu knihu autora. Časté jsou i opakované návraty k jednomu dílu (např. *Samotín*), v nichž se znovu a znovu snaží rozčlenit knihu soustavou krizí a opozic. Zvláštní důraz klade na dynamiku a dramatičnost díla, lyrická a verbální stránka jej příliš nezajímá. Grossman jakožto kritik divadelní a literární zde srůstá v jednu osobu.

Tolik ve stručnosti k obsahu této nepovedené přednášky, jejímž světly místem byla až závěrečná diskuse, během které doplnil Mgr. Šrámek chybějící příklady, zodpověděl dotazy a pokusil se vyjasnit některá špatně srozumitelná místa.

Ad rem: Voiceband

poznámka MgA. Jiřího Hraše

Těleso ÚstaF je mimořádně ukázněné a ve výsledku (téměř) dokonalé. (To „téměř“ pro mne jde na vrub občas až příliš překotných a zbytečně efektních temp.)

Sporné mi zůstává označení výkonu za voiceband. To není pojem, který si ÚstaF vymyslel a může s ním volně zacházet. Převzal jej ze vzoru E. F. Buriana a jeho kolektivu. Jenže označoval (od 20. do 40. let) a tradičně označuje hudebně organizovaný mluvní (recitační) projev s dominantní rolí melodie řeči.

Kreace ÚstaFu odpovídá tradičním prostředkům jiného kolektivního projevu – sborové deklamace, respektive ve spojení s pohybem (po vzoru ruských „modrých bluz“) rytmodeklamace. Výjimku z pravidla tvoří několik humorných hříček typu „vlak“, které v repertoáru měly oba způsoby. Přednostními prostředky sborové deklamace byla změna dynamická a změna rytmická. V tom duchu průkopnický pracoval Honzlův Dědrasbor. Realizoval, pravda, tímto způsobem texty například Josefa Hory a Otokara Březiny.

Diskusní klub

redakce

Diskusní klub, dnes již od 15.00.

A vy už jste byli na diskusním klubu?!

Přijďte si i vy popovídat do odpoledního diskusního klubu nejen s redaktory Splav!u, ale i s ostatními účastníky letošní Šrámkovy Sobotky. Zajímá vás, co si o dění na festivalu myslí ostatní? Chcete si osobně promluvit s přednášejícími? Pak tedy neváhejte a přijďte do zahrady Šrámkova domu!

Kráteň z dílny Jiřiny Lhotské

A je to tu: Vítejte u další sršatě břeskuvtipné dávky pleonasmů. Dnes jsem měl připraveno něco kromobyčejně informačně nezařízeného a pěkně rozevlátého, ale bohužel. . . Příkaz redakce zní: Krátit, krátit, krátit. Splav! nabývá olbřímích rozměrů, nápor na nebohé redaktory a naše lesy se stává nezvladatelným, cena za grafomanské sebeukájení některých přispěvatelů (prosím nejmenujeme) je zcela neadekvátní jejich přínosu. Proto jsem dnes namísto dalšího vzrušujícího pokračování strhujícího investigativního reportáže nucen předložit jen stručnou, suchopárnou, avšak informačně naditou zprávu z dílny. Budiž: V dnešní dílně Jiřiny Lhotské se opět zcela v. . . (redakčně kráceno)

Soutěž o redakční tričko

redakce

Vítězem soutěže o redakční tričko se stal Vratislav Kadlec. Cenu nechť si vyzvedne nejpozději do pátku večer v redakci.

	1	2	3	4	5	6	7
A	p	o	t	š	l	u	k
B	y	t	a	r	o	k	á
C	j	u	h	á	s	z	i
D	p	i	ž	m	o	á	k
E	r	a	r	e	k	c	e
F	a	p	o	k	o	p	a
G	s	s	u	a	u	a	p
H	e	i	t	r	n	s	o
I	o	d	r	a	n	o	e
J	k	a	d	m	i	u	m
K	d	e	t	a	š	d	a

Správné řešení

Albatros! Albatros!

zpráva Ing. Jana SMOLKY

Veškeré zprávy o kulturních událostech začínají slovy „Stalo se již letitou tradicí. . .“ bývají už předem odsouzeny k tomu, aby zůstaly nedočteny. Jenomže jak to udělat, když to tak opravdu je? Prosím, čtěte dál.

Stalo se již letitou tradicí, že do Šrámkovy Sobotky pravidelně přijíždí reprezentanti vydavatelství Albatros a prezentují za přítomnosti autorů nějaký zajímavý titul. Je tomu tak i letos. Po pohádce pro nejmenší (Pavel Šrut: Pavouček Pája, před dvěma lety) a naučných románech pro mládež (Ivona Březinová: Holky na vodítku, loni) přišel na řadu opět jiný žánr. Tentokrát byla prezentována *Žáčkova encyklopedie pro žáčky*, společné dílo básníka Jiřího Žáčka a výtvarníka Jiřího Fixla.

autor má technické vzdělání

Nejedná se o první titul svého druhu – už před čtyřiceti lety vyšla podobná encyklopedie Bohumila Říhy. Svět se ale od těch dob výrazně změnil, tehdejší čtenářům je okolo padesáti, proto nápad vznikl v redakci vydavatelství nezapadl a dočkal se realizace.

Zvolit Jiřího Žáčka jako autora textové části se ukázalo jako dobrý tah. Všem čtenářům, od nejmenších po dospělé, je Žáček známý pro svou poetiku i hru se slovy. Navíc je tu ta výhoda, že autor má technické vzdělání. Není mu tedy cizí ani exaktní přístup ke konkrétním heslům.

Encyklopedie má celkem 946 hesel ze všech oblastí, se kterými se čtenář může setkat ve svém běžném životě. Jsou zastoupena hesla konkrétní jako *strom*, *králík* nebo *vodopád*, tak hesla vysloveně abstraktní. Je tak možné nalistovat odpověď na otázky „co je to láska“, „co je to štěstí“ nebo „co je to bohatství“.

U některých hesel je nejenom výklad, ale i krátká básnička, slovní hříčka (autory nazývaná „vejšplecht“) a nápaditá ilustrace. Celou encyklopedii provází děti postavičky žáčka, psa a papouška.

Grafická úprava a celé uspořádání slovníku byly provedeny tak, že se dítě naučí pracovat s běžnými druhy encyklopedií a výkladových slovníků; po straně stránek je zobrazen pruh s písmeny pro snazší orientaci, kniha je opatřena i rejstříkem. Heslo „žalud“ je tak například možné vyhledat pod heslem „dub“.

V době, která nás zahlcuje informacemi, v jejichž množství se občas ztrácí smysl, je příjemným zjištěním, že vznikla encyklopedie stručná a výstižná zároveň. A v době, která nás zahlcuje negativními zprávami, je dvojnásob příjemným zjištěním, že vznikla encyklopedie, která je naladěna vysloveně pozitivně a optimisticky.

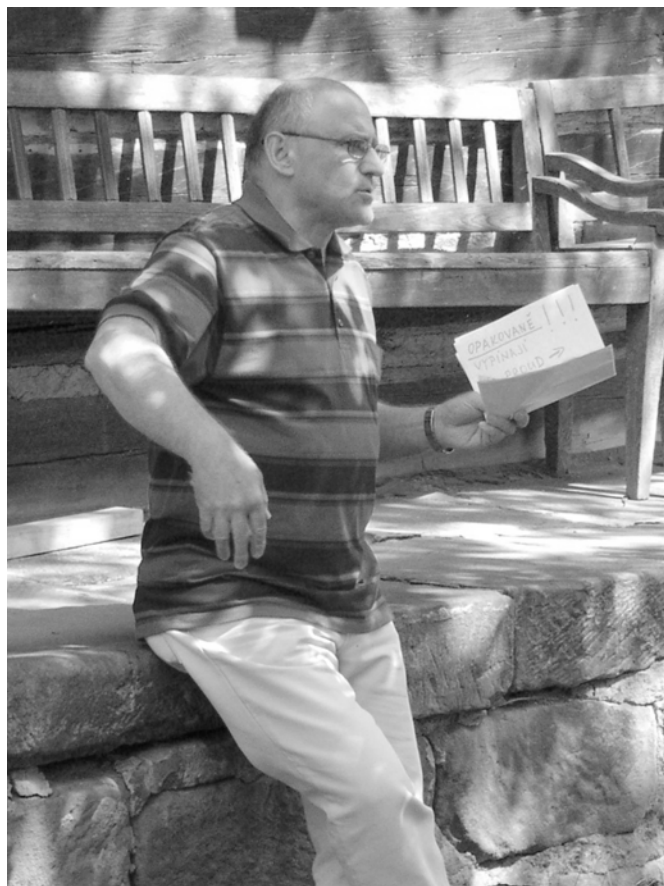
Přejme tedy *Žáčkovi encyklopedii pro žáčky* stejně dlouhou životnost jako jejímu předchůdci z díla Bohumila Říhy.

Na závěr připomeňme, že kresby Jiřího Fixla si můžete prohlédnout na výstavě v městské knihovně.

Škoda, že nesněžilo

zpráva Hany Kiki KYNČLOVÉ

Když byl ve středu v 9.00 ohlášeno další nečekaný bod programu – setkání se zapomenutým hudebním skladatelem, pojal mě napjaté očekávání čtrnácté hodiny, třicáté minuty.

Vlastenec a badatel po vzoru našich předků

Na zápraží Šolcova statku jsme pozorovali dvě mimořádné osobnosti – Mgr. Zdeňka Smiřického, učitele z Dřevohostic, vlastence a badatele po vzoru našich předků, a Josefa Schreiera, kantora a komponistu doby barokní.

Pátrání Mgr. Z. Smiřického prováděné ve spolupráci s prof. J. Trojanem z brněnské JAMU přineslo své velké výsledky, ale stále existují otázky dosud nezodpovězené. Přesto však my, účastníci

její práci podívat, zjistili byste sami záhy, že pilnost není tím pravým důvodem: tím byly zamknuté vstupní dveře, díky kterým byla dílna nucena přenocovat v prostorách jí určených. Jestli se celá společnost nudila nebo ne, můžete sami posoudit z fotografie, která byla redakci poskytnuta a nalézá se ve středu tohoto čísla. . .

Díleň

zprávy od našich dílenských agentů

Míšeň z dílny Aleše Vrzáka

Milí frekventanti!

Veselé pozdravy z dovolené zasílá

Aleš

Dášeň

Ss ss ss ss ss ss ss ss ss ss sssssssssss. Šup sem, šup tam, křičte.

Zašeptejte.

Pojďte pryč.

Udělejte kolo kolo kruh. věci věci, slovo slovo, dotek dotyk.

Ss ss ss ss ss ss ss ss ss ss ss ss ss ss ss ss. Držme si Ji a Ho.

(Plathová v. Morgenstern)

Áleň aneb dveře do sborovny pootevřené

Milé děti,

dnes byl pro nás zvířátka důležitý den – vrchnost poslala na naši malou plovoucí farmu komisa. Prý jestli jsme dobře ustájena, jestli máme čisté klece, plné žlaby a jestli jsme k něčemu. Chrochtala, kdákala a mečela jsme ostošest, jen abychom se pánům zalíbila. Snad se to podařilo, komisa k nám vlídně promluvila, ba i dvířka klece otevřela, chvíli poseděla v našich kotcích a pojedla s námi z našich korýtek.

Tož děti, držte nám palce, neboť voda už pěkně stoupá, tak abychom se v tom zítra neutopila.

Višeň z dílny Věry Slunéčkové

Obhlížím rajón, jestli je všechno v cajku. Levej hák – dobrý, pravej hák – dobrý, v bazénu klídek, dohromady pět žabců, ale co je to tam vzadu? Co to krucinál je? Nákej kluk se tam rozvaluje v podprsence a čtyry holky kolem něj. Fakt divný. Sem už na lecos zvyknuj, takže to zas klidním, jenže pak zpozoruju něco, co mě fakt vytočí. Du na ně. „Jaktože ste tu v botách?“ My prej jsme to vobešli. Ale takový já znám a okamžitě udeřím. „To jste museli jít tudyhle přes keříčky.“ To nečekali. Koukli po sobě a ten kluk holčičím hláskem: „To jsme šli. Ale my jsme éterický bytosti, my nic nepošlapem.“ Žádný hromdopole to nebyli, to je fakt, ale má se snad krucinál chodit přes brouzdaliště, ne? Krucinál. „Buďte rádi, že to neviděl Nejvyšší. Někam vodjel.“ Myslím, že to zafungovalo. Když jsem se vodlížel, zaslech jsem slovo Bůh. . .

Panna: Pracovní prohršky, neuvěřitelná pochybení a nehody.

Váhy: Uvolní veškeré vlastní vnitřní dobro.

Štír: Naroste sebevědomí, vzniknou namyšlené sebeklamy.

Střelec: Večer střelcům neublíží.

Kozoroh: Uvedou své věci do pořádku.

Nuže, do práce. Pokuste se pomocí uvedených tabulek najít vhodné postavy a rozehrajte mezi nimi děj plný dramatických spádů ve formě gotické povídky. Své výtvary nám pošlete do redakce. O jejich adoraci či skartaci rozhodne redakce nejpozději do zítra.

Vyňatá anketa

anketa Martina ČERMÁKA

Abychom se podívali na praktickou stránku tvrzení Jana Smolky o pyjích, rozhodli jsme se provést menší anketní výzkum.

Učíte ve vyjmenovaných slovech po „p“ pyj?

„Nemám tu potřebu,“ řekla jednoznačně.
„Víme o něm,“ dodala.

„V době, kdy jsem učila, to tam nebylo.“

„Sama bych s tím nezačala. Musela bych si to rozmyslet.“

„Kdyby se mě na to zeptali, tak bych jim řekl, že jo.“

Chybějící článek. . .

Radim KUČERA

. . . řetězu reportáží z dílen, text schovaneček Libora Vacka, v dnešním čísle nenajdete. Pokud byste snad procházeli po soboteckém náměstí v noci mezi úterý a středou, mohli jste spatřit obdélník světla v místě oken dětské knihovny, kde je tato dílna umístěna. Pokud vás snad fakt, že dílna pracuje takto dlouho do noci, překvapil, bylo vaše překvapení na místě, ovšem kdybyste dostali chuť se jít na

včerejší akce, víme, že Josefa Schreiera, narozeného 2. 1. 1718 v Dřevohosticích nedaleko Bystřice pod Hostýnem, bylo nutno objevit především pro jeho vánoční mši *Missa pastoralis in C* Boemica, která se směle staví po bok své slavnější a mladší sestry Jakuba Jana Ryby.

Videozáznam z dřevohostické premiéry v místním kostelíku byl velmi sugestivní – v naprostém pohroužení do velebné, povznášející hudby jsem měla kouzelný pocit, jako bych za okny starobylého stavení zahlédla tmavé stěny svaté noci na sněhobílých závěších. . .

Vzpomínka na Václava Černého

zpráva Jana CHROMÉHO

Včera od 16:30 proběhla na zahradě Šolcova statku vzpomínka na literárního historika, kritika a esejistu Václava Černého. Chceme tímto poděkovat PhDr. Heleně Kupcové a Aleši Fettersovi za jejich vystoupení, které komentáře nepotřebuje. . .

Sobotečtí Edisóni

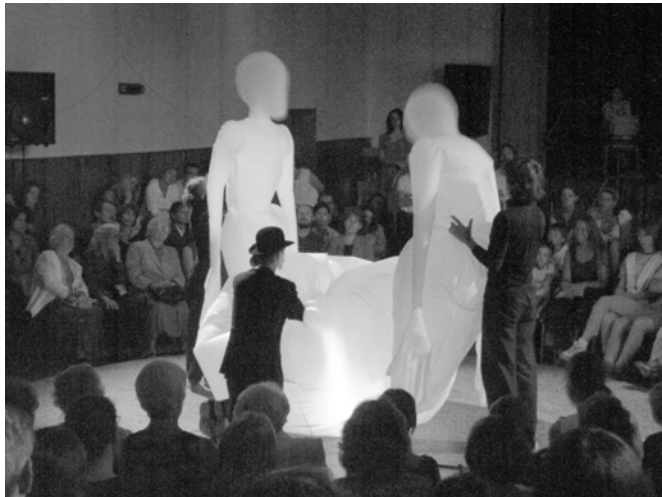
recenze Josefa ŠLERKY

Letošní Sobotka jde ve věcech divadla do extrémů. Po hrozivém *Tanci mezi vejci* přešla plynule do komorního inscenování textů a písní Vladimíra Vysockého. V úterý připomněla, že úderná recitace, ať hledáme její kořeny u Frejky, Honzla nebo Buriana, stále ještě žije. Mimo jiné i proto jsem se velice těšil na středeční představení Jihlavského divadla T.E.J.P. Představení bylo totiž představení beze slov, postavené zcela na pohybu a zvuku v kruhové aréně. Jak uspěje inscenace beze slov na festivalu mluveného slova – to byla hádanka, na niž už v tuto chvíli znám odpověď. Uspěla nadmíru dobře, i když několik chyb, především technického rázu, se během představení vyskytlo.

Divadelní mág Peter Brook začíná svou knihu *Prázdný prostor* pasáží o tom, co je zapotřebí, abychom mohli hrát divadlo. Je toho zapotřebí kupodivu velmi málo. Stačí nám prázdný prostor, někdo, kdo po něm přejde, a někdo jiný, kdo se na něj bude dívat. V této elementární divadelní situaci byli i diváci včerejšího představení. Uprostřed sokolovny stálo kruhové pódium a spolu s židlemi kolem vytvářelo prostor arény. Zde se mělo odehrát představení *Edisóni*. Zároveň se zde však nacházel bohužel asi největší problém inscenace, který však nelze vytýkat jihlavskému souboru. Kvůli tomu, že Sobotka není technicky naprosto připravena na konání divadelní části festivalu a v jejím vlastnictví není žádná technika, natožpak praktikáblý, měli diváci v zadních řadách velmi špatný výhled.

Představení začíná, prázdná scéna, tikot hodin. Možná delší než by měl být. Malé dítě vedle mne si začíná podupávat nohama a zdá se, že začíná být nervózní. Už? Na scénu přichází klaun, zvuk budíku, představení začíná. Zpočátku vypadá jako klasická klauniáda. Některé gagy občas úplně nevyjdou, ale publikum se

baví. Barbora Jandová, Jakub Škrdla a Havran zvedají latku směrem k současnému pohybovému divadlu. Rekvizity jsou minimalistické – skleničky, láhev, koště apod. Na scéně je herci oprostují pomalu od jejich každodenní funkce a proměňují v hudební nástroje. Když je vrací zpět do reality, nejsou již těmi předměty, kterými byly. Představení pokračuje.

některé gagy občas úplně nevyjdou

Na řadu přicházejí masky, o chvíli později kouzelné výstupy využívající především nafukování předmětů. Obraz střídá obraz, publikum se baví a tleská. Na závěr přichází imponantní scéna s nafouknutím dvou víc než dvoumetrových figur. Představení končí a diváci spokojeně odcházejí. Přesto je tu pár věcí, které bych představení vytkl: občas rozpadlé tempo a sem tam nedotažený gag, a hlavně ne zcela promyšlenou práci s prostorem arény, kde herci výrazně přetěžovali prostor poblíž zdrojů s plynem. To je sice pochopitelné, ale mělo by to být vyváжено jevištní akcí, která by brala ohled na diváky za jejich zády. Ztráta kontroly nad vizuálním uspořádáním patří k častým problémům inscenování v aréně. Vykoupena je však plně svobodou pohybu, kterou kolektiv divadla T.E.J.P. dokázal plně zužitkovat. I přes vyjmenované drobné chyby si myslím, že představení Edisóni patřilo spolu s úterním představením ÚstaFu k vrcholům letošního ročníku festivalu.

Mám rád „ušpiněné“ metodologie

rozhovor Josefa ŠLERKY

Rozhovor Splay!u s Mgr. Petrem Šrámkem

Můžu vás poprosit, abyste na začátku stručně představil své působení na filosofické fakultě? Co přednášíte a jaká je vaše hlavní doména jako přednášejícího?

Nepřednáším. Vedu semináře k české literatuře druhé poloviny 20. století, dále z literární kritiky, textologie a úvodu do teorie literatury. Čas od času nějaký ten výběrový seminář, jako Poetika variant nebo Poetika sebereflexe. Rád učím ty i ty.

malého města se tetelilo kovovým svistem ostrých břitů, zmítalo nářkem knih mučených mixery náhody a soupis ztracených publikací městské knihovny nabyt rozměrů depozitáře Památníku národního písemnictví. Dosud klidné večerní sedánky v Literární nálevně se změnil v syntaktické rituálně-literární orgie, během kterých si akuzativ s ablativem vyměnily své genderové role a pěli spolu s ostatními píseň: „Sál nám jedy z kašny Šrámek. . .“ Na tomto místě je třeba zvolat: „Dost!“ Neboť nejen slovy je živá literatura, leč i dějem.

Existuje mnoho technik, jak najít správné postavy a rozehrát mezi nimi dechberoucí klotek vztahů a dramatických momentů. Jednou z nich je i místika. Jedná se o jednoduchou metodu vypůjčenou z výtvarného umění, kterou v šedesátých letech používal například něžný barbar Vladimír Boudník, jenž objevoval skryté obrazy v čmouhách a prasklinách pokrývajících staré zdi.

Tento postup lze poměrně jednoduše aplikovat i na literaturu. Starou zeď nahradíme například plánkem Sobotky a imaginaci třeba astrologií. Na zadní straně tohoto čísla naleznete obrázek dokumentující místní místickou situaci. Směle do práce. Postavami budou místa, ulice a významné objekty, jejich vlastnosti a vztahy mezi nimi určíme příslušným umístěním v astrologických domech.

Vlastnosti a charaktery míst-postav nalezne podle následující tabulky:

Beran – existuji
Střelec – věřím
Lev – žiji, tvořím, vydávám
Rak – sestupuji do hloubky
Ryby – uzavírám
Štír – toužím mít, dobývám, investuji
Váhy – rozvažuji
Blíženci – vím
Vodnář – organizuji, přijímám
Kozoroh – vystupuji na vrchol
Panna – otevírám
Byk – mám, bohatnu

Dlouhodobé vztahy nalezne podle následujícího schématu:

Konjunkce (objekty obývají stejný dům) symbolizuje spojení, sloučení, koncentraci, nový začátek.

Opozice (objekty jsou v opačných domech) znázorňuje vyrovnání a perspektivu, střetnutí a repolarizaci.

Trinus (objekty se nalézají ve vrcholech rovnostranného trojúhelníku) znamená uspokojení, expanzi a splývání.

Kvadratura (čili čtverec) přináší vyvrcholení, výzvu, krizi a zkoušku.

Postavy a jejich dlouhodobé vztahy tedy máme stanoveny a zbývá je vhodit do drsné reality života. K tomu nám nejlépe poslouží astrologická příloha včerejšího Blesku (dnešní Blesk byl včera vlivem nevysvětlitelných okolností bohužel nedostupný).

Vodnář: Nadcházející den přináší plno nástrah.

Ryby: Soustředěná námaha se vyplatí na kterémkoliv místě.

Beran: K násilnickému uvažování a rozhodování zcela jistě nedojde.

Byk: Obloha i svět mu poskytnou minimum spokojenosti.

Blíženci: Obě pohlaví se po poledni pustí do pudově motivovaného hazardu v mezilidských vztazích.

Rak: Mladší ženy ošklivě zklame partnerství.

Lev: Uplatní ctižádost.

terpretem a interpretovaným textem, mezi interpretem a autorem respektive autorovým záměrem. Gadamer také nerozlišuje mezi rozuměním a interpretací. V jeho pojetí je rozumění vždy už zároveň interpretací a interpretace aplikací. A sice rozumění jako aplikace textu, aplikace toho, čemu jsme porozuměli nebo máme porozumět, na žitou přítomnost interpreta.

Ve své závěrečné části se přednáška soustředí na rozšíření hermeneutiky mimo oblast jazykových znaků, konkrétně na antropologické aspekty ve vztahu k fenoménu těla, k fenoménu lidské tělesnosti a tělesného zakotvení člověka ve světě. V tomto kontextu je výraznou postavou *antropologické* hermeneutiky francouzský filosof *Maurice Merleau-Ponty*, jeden z pozoruhodných myslitelů poválečné doby, který podnětným způsobem dále rozvíjel fenomenologická zkoumání Edmunda HUSSELA. Na Merleau-Pontyho, jehož inspirativní myšlení bylo přerušeno náhlou smrtí v roce 1961, v jeho třiapadesáti letech, budeme odkazovat také proto, že jeho filosofické eseje jsou dostupné také v českém překladu. Merleau-Pontyho hlavní dílo, *Fenomenologie vnímání*, vydaná 1945, přeloženo sice nebylo, v roce 1971 však vychází překlad souboru filosofických esejů *Oko a duch* a 1998 překlad rozsáhlejšího, ale nedokončeného eseje *Viditelné a neviditelné*. Východí myšlenkou antropologické hermeneutiky Merleau-Pontyho je, že naše vlastní tělo nám umožňuje a otevírá různé perspektivy zkušenosti ve světě a se světem. Tím, že pociťujeme, vstupujeme do rytmu *děni světa*. Tělo vyjadřuje zvláštním způsobem „*pulsování existence*“, která je na jedné straně tělesná a na druhé straně osobnostní. Merleau-Ponty kriticky zpytuje dualismus, který do filosofie novověku vnesl René Descartes, totiž dualismus *těla* jako „věci“ v prostoru a *ducha* jako „věci myslící“. Tělesná přítomnost člověka ve světě představuje syntézu tělesného a duševního pólu. Merleau-Ponty mluví v této souvislosti o filosofii dvojznačnosti, kterou popisuje jako otevřený dialog: člověk mluví ke světu, ale svět mluví na druhé straně k člověku.

A hermeneutika tělesné přítomnosti člověka ve světě je relevantní také ve vztahu ke Šrámkovu – na svoji dobu velmi modernímu – románu *Tělo* (1919). Čteme-li dnes tento román, zjišťujeme, že sémantika těla, kterou zde Šrámek rozvíjí, je podstatně diferencovanější a složitější, než by se mohlo na první pohled zdát. Tělo a tělesnost hlavní postavy románu, Máni Koterové, není zdaleka jen pasivně přijímající pudovou tělesností. Je to tělo, které nejen *ctí*, ale také *vnímá* a *myslí*, které se stává „bytočným Já“, které má, jak v románu čteme, svoji „řeč“ a kterému je přisouzeno privilegium vědomí, jak o těle a tělesnosti uvažoval na konci 19. století již citovaný Friedrich Nietzsche. Možná říci, že Šrámkem tematizovaná sémantika těla upomíná na koncepci, o níž zde byla řeč v souvislosti s Merleau-Pontym. Také v tom je Šrámkův román moderní. Podobně jako již zmíněný Wilhelm Dilthey, Friedrich Nietzsche a někteří další, vymaňuje také Šrámek tělo ze zajetí ducha a rozumu. Také pro Šráma je tělo prostředníkem orientace ve světě.

Gotická místika

dílna Mgr. Arnošta ŠTĚDRÉHO

V minulých dílech jsme se seznámili s technologiemi, jak pro své dílo najít plavná slova, neotřelé vazby a gramatické konstrukce obývající do té doby jen kabinet doktora Caligariho. Horké povětrí

Zkušenost každého, kdo projde základním a středním školstvím, je ta, že ve většině případů práce v hodinách skončí v místě „co tím chtěl básník říci“. Vidíte nějaký zásadní posun mezi současnou literární teorií, současným přístupem k textu a touhle „kanonizovanou“ podobou?

Asi tu otázku musím vzít odjinud. Jednak si nejsem úplně jist, že je ta představa kanonizovaná – kde, kým a pro koho a jak je „závazná“. A jednak si nejsem úplně jist tím rozdělením na literární teorii a na něco praktického. Za třetí, a to je pro mě zajímavé, nakolik vůbec existuje představa žáků a studentů, jak to čtení vlastně má vypadat. Tedy tím bych začal: seděl jsem u přijímacích zkoušek na obor český jazyk a literatura. Zkušenost je to – opět – zdrcující. Seznamy přečtené literatury těch, kteří se sem hlásí, jsou mnohdy vskutku kuriózní. Nikoli výjimečně sestává z pouhých dvaceti položek, mezi nimi Dášenska, Bylo nás pět a Povídaní o pejskovi a kočičce. Hovořím o seznamu každého druhého studenta! Vždycky se uchazeče zeptám, jestli předpokládá, že se ho na to někdo zeptá. . . Sám se snažím nepředpokládat, tedy se na to vždycky zeptám, ale nikdy nikdo mi na to není s to odpovědět. Jistě by byla kuriózní otázka „pohovořte o vypravěči v Povídaní o pejskovi a kočičce“ nebo „jaká je práce s časem tam a tam?“. Čekám na to příjemné překvapení, že bude někdo vědět, proč to tam napsal. . .

Řekl jste, že nechcete rozlišovat mezi literární teorií a praxí. . .

Než ostře rozlišovat mezi literární teorií a samotným čtením, hovořil bych spíš o něčem jako o „myšlení o literatuře“. Hodně vágně řečeno: každý, kdo si něco přečte, si něco myslí. A ještě vágněji: není přece nic horšího, než když někdo sebe zlehčí, že je to „přece jenom můj soukromý názor“. O co jiného by přece mělo jít? Jaképak jenom!! Nebylo by podivné, kdyby dotyčný říkal názor „někoho jiného“ nebo snad „nesoukromý“ názor atd. – domyslete si to do dalších důsledků. Takže škrtal bych ty přípodoteky i z toho důvodu, že mě osobně zajímá, co si ten druhý o textu myslí.

Vedete praktické rozborů. Jakým způsobem se dá reflektovat ten pohyb mezi původním textem a názorem konkrétního člověka?

Podstatné jsou dvě věci. O té odpovědnosti za vlastní názor jsem teď mluvil: znamená nebát se v tu chvíli definitivního názoru a nedoplňovat jej o nějaké to „ale někdo někde si možná může myslet něco jiného“. Samozřejmě, jak by to vypadalo, kdybychom si všichni mysleli to samé. A na druhé straně stojí – a jen zdánlivě stojí proti – připravenost svůj názor změnit. Konfrontace s jinými čtenáři, myslím, umožňuje obojí. Devadesátiminutový seminář umožňuje pohybovat se v prostředí nepřipraveném jak pro toho, který by měl diskusi „moderovat“, tak pro ty, kteří by ji měli vytvářet. Ale ptáte se na tu roli moderátora. Pokud se seminář nepovede, asi ho někdo špatně vedl. Pokud se povede, role moderátora se rozpouští. . . Chcete-li to aporii, jsem přesvědčen, že není možné literaturu či literatuře vyučovat.

V české literární teorii existuje mnoho proudů. Který z nich je vám osobně nejsympatičtější, a obráceně, který vám je nejméně sympatický?

Nejsympatičtější je mi asi ta představa „ušpiněných“ metodologií nebo jak to pojmenovat – nějak nepřesných, protože si vypůjčujících z vícero stran. Ale aby mi bylo dobře rozuměno, nemám nic proti slovu metodologie. Jen jestli víme, co od ní očekávat. Nebo snad metodou nemůže být samotný styl psaní o literatuře? Troufám si tvrdit, že je jediná obrana, jak se vši odpovědností zastávat vlastní názor, je být si vědom svého postavení a svých východisek. Ano, je to triviální předpoklad, ale pokud by člověk nějaký předpo-

klad vzhledem k literárnímu dílu měl mít – protože to postavení je vždycky nejisté, ať je tam nějaká metoda, nebo není –, tak by měl být schopen reflektovat, jaký vztah mezi autorem, čtenářem a knihou je.

Můžete nějak specifikovat ty „nečisté“ metodologie na jedné straně a ty „čisté“ a ostře vymezené na straně druhé?

Uvedu příklad. Literární kritik Bohumil Doležal, soupeřník Lopatky z Tváře, je záporně přijímán zvláště strukturálním myšlením o literatuře, a to nejen 60. let. Ale vždyť Doležal mnohdy právě toto strukturální myšlení naplňuje! Dobrodružné je sledovat, proč si tyto přístupy nerozumějí. Ale abych odpověděl: měl-li bych jmenovat nějaké přístupy, které by mi svými podněty imponovaly – ale které *en bloc* nejsou následováníhodné, protože i z toho prostého následování by byla metoda – pak by to byl kupříkladu přístup Jana Grossmana nebo Přemysla Blažíčka. Nejsou to čisté metody – nebo byly: než s nimi začali pracovat. To oni je „umazali“.

Vaše téma je mj. literární kritika a její historie. Jak vidíte úlohu literárních kritiků v tuhle chvíli v Čechách?

Asi by bylo třeba definovat, kdo literárním kritikem je. A ještě spíš – kdo se jim cítí být! Řeknu to zkratkou: podíváte-li se, jak se kdo nechá charakterizovat – autor je literární kritik, autor je recenzent nebo autor je literární publicista –, tak už tam ucítíte určitou hierarchii. Kritik zřejmě bude na pomyslném piedestalu, publicista bude o něco níž, a tak dál – bylo by vůbec zajímavé, pokud by toto někdo dokázal patričním způsobem přechyst. A pointa toho všeho? Nedávno jsem viděl označení „autor je“ – a nic k tomu, prostě šotek. Tedy se ptám, zda bychom u toho „je“ nemohli zůstat. . .

Kdo je dnes literárním kritikem? Koho byste umístil na ten pomyslný piedestal?

Řeknu něco riskantního: nekladu si otázku po kritikovi, ale co se stalo s kritikou. Nezměnilo se pole její působnosti? Nepřebírá roli literárního kritika ten který literární časopis jako celek? A nedalo by se podobně mluvit o roli kritika-editora? Nekladu si otázku, jestli je to dobře nebo špatně. Prostě mám za to, že nastala taková situace – a očekávám, k čemu to vede u autorů a k čemu u čtenářů.

Je dnes z pohledu člověka, který čte texty se studenty, nějaký rys, ve kterém se ta čtení shodují, něco, co náleží čtenáři a co pak v textech hledá?

Na to asi nemohu odpovědět jinak než průměrem. Budete-li se studenty číst Holanův Sen či Palivcův Pečetní prsten, až moc rychlá reakce bude: aha, ohrožení republiky a podobně. Ale zkuste si položit otázku, jak bude vypadat reakce za padesát let, až si přečtou knihu vydanou někdy po tragickém 11. září. Nevěřím, že si řeknou: aha, a vytanou jim stejné konstanty.

Děkuji za rozhovor.

Hodiny

upoutávka Ing. Jana SMOLKY

Snímek, který uvádíme dnes odpoledne, by zcela klidně mohl patřit do filmového klubu loňského ročníku Šrámkovy Sobotky. Stejným právem ovšem patří do ročníku letošního – navíc se jedná o nový titul, který na svou distribuční premiéru v českých kinech teprve čeká.

1905 se Šalda svým pojetím uměleckého tvoření a tvůrčí osobnosti výrazně přibližuje pojetí Diltheyovu. V esejí *Kritika patosem a inspirací* zdůrazňuje Šalda nezbytnost kritikova „vášnivého vztahu a poměru k umění“, když mluví o „globální organizaci kritikovy osobnosti, jeho kultury a stylu, jeho osudu“ jako východisku kritikova přístupu k umění. Možno říci, že Šalda zde produktivním způsobem aplikuje Diltheyovu hermeneutiku básnické individuality, jak ji Dilthey domýšlí ve čtyřech esejích své slavné monografie *Das Erleben und die Dichtung* (Prožitek a básnictví) z roku 1906. Tyto eseje jsou věnovány čtyřem básníkům německého klasicismu a romantismu: Lessingovi, Goethovi, Hoelderlinovi a Novalisovi. Ve své hermeneutice básnického díla vychází Dilthey z myšlenky bezprostředního vztahu mezi životem a básnickým tvůrčím procesem.

Vedle F. X. Šaldy byl Diltheyovou hermeneutikou básnického tvoření a tvůrčí osobnosti ovlivněn také Arne Novák, který od roku 1901 studoval několik semestrů na berlínské univerzitě, která byla Diltheyovým akademickým působištěm. Studium Diltheye přivedlo Arna Nováka ke zkoumání zvláštností individuálního tvůrčího procesu. Jeho aplikace diltheyovské hermeneutiky na konkrétní básnický zjev se projevuje zvláště názorně ve studii o Janu Nerudovi, vydané poprvé 1910, rok před Diltheyovým skolem.

Přednáška dále sleduje zásadní obrat ve vývoji moderní hermeneutiky, k němuž dochází v průběhu dvacátého století. Tento obrat je spojen v první řadě se jménem filosofa Martina Heideggera, autora jednoho z nejvlivnějších filosofických spisů druhé poloviny dvacátého století, knihy *Bytí a čas* (1927). Heidegger totiž radikálním způsobem rozšířil oblast působení hermeneutiky na sféru existence. Podle Heideggera je otázka *rozumění*, která je podstatou hermeneutiky, jednou se základních otázek lidského bytí-ve-světě vůbec. Hermeneutika, jak ji chápe Martin Heidegger, je *rozuměním* vlastního-bytí-ve-světě, protože člověko bytí-ve-světě spočívá podle Heideggera vždy ve způsobu, zda porozumíme nebo neporozumíme *být* tak či onak. V Heideggerově hermeneutickém uvažování nejde již o rozumění písemně fixovaných projevů života druhých individualit jako u Diltheye – o filologické hermeneutice nepadne u Heideggera ani slovo – nýbrž o rozumění možnostem zaujetí postoje k vlastnímu bytí-ve-světě. V tomto smyslu koncipuje Heidegger hermeneutiku existence, na kterou po válce navázal jeho žák Hans Georg Gadamer, jedna z nejvýraznějších postav evropské filosofie druhé poloviny 20. století.

Gadamerovo hlavní a stále diskutované dílo vyšlo v roce 1960 pod názvem *Pravda a metoda. Základy filosofické hermeneutiky*. Osou Gadamerovy filosofické hermeneutiky je dialogičnost, promluva. Důležitost promluvy je pro Gadamera dána už tím, že v řeči spatřuje nositele hermeneutické pravdy. Pravda řeči, kterou má Gadamer na mysli, neznámá logickou správnost úsudku, nýbrž odkazuje k pravdě bytí, jak se ukazuje v mluveném slově. Programově vyjadřuje Gadamer tuto myšlenku větou: „*Bytí, kterému může být rozuměno, je řeč*“. Tato poněkud provokativní věta vypoovídá, že naše bytí je *bytím* v řeči, v promluvě, v komunikaci. Gadamer vychází ze sokratovského chápání člověka jako *tázající* bytosti, která se ptá po smyslu světa, života, po určení člověka, po smyslu jsoucna, a tím je člověk jedinečným způsobem bytostí poznávající: i sebe sama poznávající. Dalo by se říci, že Gadamerova hermeneutika je situována mezi rozuměním *dialogu*, promluvy, a rozuměním *textu*. Rozumění znamená v Gadamerově hermeneutice v první řadě vzájemným porozuměním. Proto Gadamer navrhuje výklad textu podle modelu rozhovoru, tedy jako dialogické dorozumění mezi in-

třeba jazyk – lze předpokládat, že základy tohoto chování jsou zakotveny v biologii lidského rodu. Z hlediska filosofie není Chomskyho přístup k jazyku prvním myšlenkovým směrem, který chápe jazyk jako univerzální součást lidské přirozenosti. Chomsky ovšem stojí u zrodu moderního přírodovědného myšlení o jazyce a mnoha dalších vlastnostech lidské psychy. Pro ty, kdo se jazykem zabývají především v souvislosti s literaturou, poezií a psaním, je důležité vědět o účelu a smyslu tohoto bádání; předejde se tak nedorozuměním. Teorie o vrozenosti jazyka, jakož i celá škála disciplín, jež označují jako *přírodovědnou jazykovědu*, nechtějí svrhnout tradiční moudrost a vědění o jazyce a nechtějí ani redukovat propracovaný a složitý jazyk, jako například jazyk literárního díla, na *pouhý* biologický jev. Jen konstatují, že jazyk je *též* biologický jev, a věnují se studiu samotných základů lidské schopnosti jazyk používat.

Pozice a perspektivy hermeneutiky

resumé Dr. Phil. Josefa VOJVODÍKA, M.A.

Přednáška sleduje vývoj několika základních témat, tvořících podstatu filosofické disciplíny, nazývané od poloviny 17. století *hermeneutika*. Novodobá hermeneutika se vyvinula z teologie a klasické filologie, tedy z teorie a metodologie výkladu biblických textů a textů humanistického kánonu. Za zakladatele teologické hermeneutiky je považován Augustinus, který na konci 4. stol. po Kristu položil základy interpretace především tzv. „temných míst“ Písma svatého. Později se působení hermeneutiky rozšířilo na výklad a rozumění textů řeckých a latinských klasiků a v 19. století také na oblast práva a dějepisectví.

Přednáška se soustředí na hermeneutiku v jejím univerzálním, možno říci moderním pojetí, jak se vyvíjela od počátku 19. století jako hermeneutika poosvěcenská nebo také romantická. Její základy jsou zcela zásadně spojeny se jménem teologa, filosofa a překladatele Platónových dialogů, *Friedricha Daniela Ernsta Schleiermachers* (1768–1834). Jako originální teoretik a zakladatel skutečně moderní hermeneutiky jako nauky o *rozumění* oddělil Schleiermacher jako vůbec první metodologii výkladu textů od teorie lidského rozumění.

Na Schleiermachera navázal filosof *Wilhelm Dilthey* (1833–1911), který položil základy hermeneutiky 20. století jako podstaty humanitních věd. S Diltheyovým modelem hermeneutiky se produktivním způsobem vyrovnávají všichni hlavní představitelé filosofické hermeneutiky 20. století: *Martin Heidegger*, *Rudolf Bultmann* a *Hans Georg Gadamer*.

Wilhelm Dilthey sledoval především jeden cíl: teoretické zdůvodnění obecné a objektivní platnosti hermeneutiky jako humanitního – nebo, jak se tehdy psalo, duchovědního – oboru. Jinými slovy: Dilthey usiloval o to, dát humanitním oborům v epoše racionalistického pozitivismu a empirismu konce 19. století platnost srovnatelnou s platností přírodních, exaktních věd. Diltheyovo hermeneutické uvažování je pro nás zajímavé i z jiného důvodu: mělo totiž na počátku dvacátého století své stoupence také v české duchovědě a sice stoupence velmi prominentní: *F. X. Šaldu* a *Arna Nováka*. Již ve slavném souboru kritických studií *Boje o zítřek* z roku

Hlavními hrdiny jsou hlavní postava stejnojmenného románu spisovatelky Virginie Woolfové *Paní Dallowayová* a tři ženy v důmyslně propojených příbězích.

Virginie Woolfová – je vůbec nutné ji českým čtenářům představit? – byla anglická spisovatelka, která se ve většině svých složitých psychologických románů věnovala postavení ženy. Ženy jako svobodného jedince, ženy jako manželky, ženy ve všech vztazích k jejímu okolí. Celý život ovšem trpěla depresemi, od smrti otce, matky i bratra Tobyho až po druhou světovou válku. Svůj život ukončila v roce 1941 sebevraždou utopením.

Hrdinkou původního románu je *Clarissa Dallowayová*, zámožná žena a pečlivá hostitelka. Chystá hostinu pro svého manžela a v jednom dni, během kterého se odehraje celý román, rekapituluje svůj dosavadní život a volby, které učinila. Vzpomíná na dobu před první světovou válkou, na lásku k dobrodružnému Peteru Walshovi i sňatek s nudným Richardem Dallowayem. Na večírku se kromě stále zamilovaného Petera setká s válečným veteránem Smithem, který nemůže snést následky války a spáchá sebevraždu. . .

První ze tří žen – sama Virginie Woolfová (Nicole Kidman) – v roce 1923 román teprve začíná psát. Jsme svědky toho, jak zápolí se svou duševní nemocí, s okolím, které ji ubíjí, a se životem jako takovým.

Druhá, – *Clarissa Vaughanová* (Meryl Streep), knihu kdysi četla a nyní – v roce 2001 – její příběh prožívá. Chystá večírek pro svého přítele, oceněného literární cenou. Ten pomalu umírá na AIDS a propadá depresím. Do příprav večírku přijíždí Richardův bývalý partner Louis, ke kterému také ještě *Clarissa* něco cítí. I ona se vrací ve svém životě k okamžikům a hodinám, kdy byla šťastná.

Třetí – *Laura Brownová* (Julianne Moore) – v roce 1951 připravuje narozeninový dort pro svého manžela. Právě *Paní Dallowayovou* čte a pod jejím vlivem i ona začíná přemýšlet o svém životě a docházet k důležitému životnímu rozhodnutí.

Hodiny jsou tedy filmem o vztahu člověka a literatury hned z několika stran. Kvality filmu byly oceněny letos na jaře Oscarem pro Nicole Kidman za nejlepší herecký výkon a nominacemi v osmi dalších kategoriích (film, scénář podle předlohy, režie, střih, hudba, kostýmy, herecké výkony ve vedlejších rolích).

Kdo se bojí Virginie Woolfové?

upoutávka Ing. Jana SMOLKY

O Virginii Woolfové se můžete dočíst na jiném místě dnešního čísla, ale už dopředu je nutno říct: s touto americkou spisovatelkou nemá dnes promítaný film ani původní hra Edwarda Albeeho nic společného. Název *Who's Afraid Of Virginia Woolf?* je totiž do češtiny těžko přeložitelná slovní hříčka pocházející z pohádky O třech prasátkách. Proto někdy bývá stejná hra v českých divadlech hrána pod názvem *Kdopak by se Kafky bál?*

Jiří a Marta, dva manželé po čtyřicítce, se mírně unaveni vracejí z fakultního večírku. Na pozdní návštěvu za nimi přichází Jiřího nový kolega Nick s manželkou. Večírek se zvolna rozjíždí – a z poklidné návštěvy se postupně stává duševní striptýz. Jiří i Marta se v sadomasochistických hádkách ničí navzájem a útočí i na svou ná-

vštěvu, a my se můžeme jenom domýšlet, proč... Komorní drama čtyř lidí během jedné noci. S výjimkou nočního výletu do hospody se odehrává v jedné místnosti. A přece nabývá takových podob, že divák žasne, co všechno se na tak malé ploše může odehrát.

Kdo se bojí Virginie Woolfové? je hrou z deziluzivního proudu, který se začal v angloamerické dramatice – i ve filmu – projevovat koncem padesátých let a do jisté míry přetrvává dodnes. *Tramvaj do stanice Touha*, *Kočka na rozpálené plechové střeše*, *Cesta dlouhého dne do noci* nebo i v neděli uvedená *Tichá dohoda*. Nahlédneme-li za záclonky pečlivě upraveného rodinného domku, neuvidíme žádnou americkou krásu, ale lidi s jejich problémy, starostmi, neřestmi, krizemi a rozpadajícími se vztahy. Štěstí, které by se mohlo při pohledu zvenčí zdát jako nepochybné, se ukazuje ve skutečnosti jako trápení, komplexy a neštěstí.

Můžeme se jenom domnívat, nakolik se osobní vztahy manželů Richarda Burtona (Jiří) a Elizabeth Taylor (Marta) promítly do jejich hereckých výkonů. Každopádně je ovšem nutno říct, že jejich hádky – pokud nemáme použít silnějšího slova – působí naprosto přirozeně. Cenou Akademie za nejlepší herecký výkon byly oceněny obě ženy – Elizabeth Taylor i Sandy Denis (kromě toho ještě film získal Oscary za černobílou kameru, kostýmy a výpravu). Přinejmenším Richard Burton by si ovšem Oscara za herecký výkon zasloužil také.

Zvláštní zmínku věnujme české verzi – dnes uváděný film je dochovanou ukázkou mistrovství české dabingové školy. Na konci šedesátých let role nadabovali Jiří Adamíra (Jiří), Jiřina Jirásková (Marta), Eduard Cupák (Nick) a Alena Procházková (Honey).

Dopisy z Kansasu

PhDr. Filip SMOLÍK

Od pondělka si tu přihřívám svou psycholinguvistickou polívčičku, ale co vlastně patří mezi ty přírodovědné znalosti o jazyku? Jelikož *Splav!* je především festivalový bulvár, nebudu se pouštět do žádných učebnicových traktátů. Jen několik skutečností, které snad stojí za zmínku.

První zastavení: rané dětství. Děti se mezi začátkem druhého a koncem čtvrtého roku života změní z bytostí jazyk postrádajících ve zručné a často nadšené mluvčí. Jistě, mluva čtyřletého dítěte obsahuje řadu odchylek od jazyka dospělých, dokonce i řadu chyb. Ovšem kdo se zaměří na jeden určitý gramatický jev, dočká se překvapení. U téměř všech mluvnických jevů dělají děti minimální množství chyb, v devíti z deseti případů (spíše častěji) používají daný jev správně. To se týká jevů, jako je mluvnická shoda, používání správného pádu a podobně; tedy takových jevů, které se v mluvě čtyřletého dítěte vůbec objevují. A správnosti se v tomto případě rozumí shoda s pravidly jazyka či nářečí, kterým se na děti mluví a které si osvojují.

Ještě překvapivější je, že děti dělají vůbec málo chyb, tedy používají málo chybných tvarů či chybně postavených konstrukcí. Nejčastější odchylkou od jazyka dospělých je, že v dětském povídání něco chybí. Často jsou to příklonky, pomocná slovesa a podobný materiál, v jazycích jako je angličtina či němčina to bývají členy a opět pomocná slovesa. Sotvakdy děti říkají něco vyložené chybně, a když se to stane, jedná se spíš o prosté přehnutí, které se může

stát i dospělým, než o nějakou systematickou neznalost. Jazyk dětí má ovšem i zvláštnosti. Děti si často vymýšlejí slova a tvary. Ovšem dělají to obvykle podle pravidel a postupů, které existují v dospělé podobě příslušného jazyka. Odvozování slovních tvarů se v každém jazyce řídí řadou pravidel a děti tato pravidla s chutí užívají k vytváření nových slov. Často na místech, kde jazyk dospělých používá odvozeniny jiného původu a vytváří tvary trochu jiným způsobem. Na prostá většina dětských novotvarů ovšem patří mezi *možné* tvary.

Pozorování dětí a jejich jazyka dokládá, že spojovat jazykovědu se studiem dětského jazyka není jen vymyšlenost a násilné roubování jazykovědné nauky na realitu. V jazyce dětí se například nejdříve objevují, vedle citoslovcí a dalších „neúplných slov“, podstatná jména, a teprve nějakou dobu poté slovesa. Z přítomných tvarů sloves děti nejdříve používají – v češtině a dalších jazycích, ne však ve všech – tvary třetí osoby jednotného čísla. Teprve později začínají používat osobu první a druhou, a spolu s tím začínají používat osobní zájmena.

Děti jako by se ve svém jazykovém vývoji řídily podle vybraných pasáží z mluvnických knih. Což jistě neznamená, že ty mluvnické knihy čtou. Znamená to, že mluvnické knihy mluví o něčem, co je skutečné, co je součástí jazykového vybavení od nejranějšího věku. A to je svým způsobem překvapivé a rozhodně to dodává jazykovědě na důvěryhodnosti. Mluvnice skoro vždy vycházejí z rozboru jazyka dospělých a podléhají vlivům tradic i učenecské módy. Vývoj dětského jazyka přitom ukazuje, že přinejmenším některé kategorie a jevy vymezované jazykovědci jsou přirozené, jsou součástí lidské mysli, ač o nich třeba nevíme.

Při studiu dětského jazyka je důležité přemýšlet nejen o tom, co děti říkají, ale i o tom, co *neříkají*. Nechtě čtenáři na chvíli předpokládají, že děti se učí pravidlům jazyka po malých krůčcích, metodou pokusu a omylu. V takovém případě lze očekávat, že těch omylů se v dětské mluvě bude objevovat poměrně hodně. A že jejich množství bude s postupujícím vývojem klesat. Ale ani jedno z těchto očekávání neodpovídá skutečnosti. Jak už bylo zmíněno, děti dělají poměrně málo chyb v používání mluvnických jevů, a pokud nějaký jev neovládají, tak ho nepoužívají, spíše než aby ho používaly chybně. Takže o učení pokusem a omylem nemůže být řeči, protože scházejí pokusy i omyly. Že se děti vyhýbají tomu, co neovládají, je vlastně důkaz, že mají více vědomostí, než by se dalo soudit podle jejich mluvy. Vědí totiž, čemu se mají vyhnout, a k tomu potřebují vědět, že ona věc, které se vyhýbají, existuje.

Druhé zastavení této rychlé procházky po *přírodovědné lingvistice* budiž historické. Na konci 50. let přišel Noam Chomsky s hypotézou, že lidé se rodí s docela podrobnou znalostí jazyka. Tato hypotéza je dodnes některými považována za velmi provokativní a překvapivou, i když pro jiné se stala běžnou součástí myšlení o jazyce a jeho vývoji. V oponentech se nejspíše bouří intuice, jazyk je přece jeden z nejvýznamnějších nositelů kultury, a z lidských schopností má jistě nejbliž k rozumu, intelektu, duševnímu a duchovnímu životu. Jak by tato výsostně rozumová, nehmotná schopnost mohla být zakódována v biologii, v genech? Navíc, děti se přece jazyk musejí naučit, jinak by neexistovaly různé jazyky a děti by začaly mluvit bez ohledu na to, jak dospělí mluví na ně.

Ovšemže Chomského teorie netvrdí, že děti se neučí slovům svého mateřského jazyka, a že si nemusejí osvojovat jeho mluvnici. Ale to, že jazyk je výsostně lidská schopnost, je spíše podporou pro předpoklad, že je to do velké míry biologický jev. Lidé jsou živočišný druh jako každý jiný, a vykazují-li druhově specifické chování –